

Justis- og
beredskapsdepartementet

www.nfunorge.org
Youngstorget 2B, 0181 Oslo
Postboks 8954, Youngstorget,
0028 Oslo
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
E-post: post@nfunorge.org
www.facebook.com/NFUnorge



Oslo, 13.02.25

Høring om endringer i vergemålsloven – helhetlig gjennomgang

Det vises til høringsbrev fra Justis- og beredskapsdepartementet av 18.11.24 om forslag til endringer i vergemålsloven. NFU takker for muligheten til å komme med innspill.

Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) er en menneskerettsorganisasjon, som arbeider for full deltakelse og likeverd, og mot diskriminering. NFU skal ivareta interessen til mennesker med utviklingshemming og deres familier, overfor sentrale, regionale og lokale myndigheter. NFU har ca. 8500 medlemmer.

Generelle bemerkninger

Innledningsvis ønsker vi å påpeke at NFU fremdeles mener at vergemålsloven må erstattes med en beslutningsstøttelov for å oppfylle de forpliktelsene vi har etter CRPD.

Departementet skriver i høringsnotatet at for mange av de som har behov for og ønsker vergemål i dag, vil ikke deres rettigheter bli tilstrekkelig ivaretatt gjennom en beslutningsstøttelov, og at vergen må kunne inngå avtaler eller på andre måter disponere på vegne av personen for å ivareta personens interesser på en god måte. Til dette ønsker vi å bemerke at det er fullt mulig å ivareta også disse hensynene i en beslutningsstøttelov. Departementet har enda ikke gjort en utredning på hvordan en beslutningsstøttelov vil se ut, og kan derfor ikke legge til grunn at en slik lov ikke vil tilby tilstrekkelig beskyttelse for de gruppene som trenger det.

Om adgangen til fratakelse av rettslig handleevne

Departementet påpeker også at det er gjort en vurdering av om vergemålsloven skal inneholde en adgang til å gjøre begrensninger i rettslig handleevne. Vi er enige i at

CRPD tillater en viss adgang til slike begrensinger, men vi mener at dette må gjøres på objektive vilkår, som ikke knyttes direkte til en funksjonsnedsettelse. Ingen skal miste sin rettslige handleevne på grunn av en funksjonsnedsettelse.

Om å kjenne personen man er verge for

Departementet viser til at sivilsamfunnet har trukket fram som avgjørende for en beslutningsstøtteordning at vergen kjenner personen den blir verge for. Til dette svarer Departementet at dette hensynet allerede er ivaretatt gjennom gjeldende lovgivning ved at personen som skal få verge, må godkjenne den som skal være verge etter vgml. § 20 (2). Dette er imidlertid ikke tilfellet for flere av våre medlemmer.

Vi har sett en rekke eksempler på at Statsforvalteren, alt for ofte, konkluderer med at personen som skal ha verge ikke er samtykkekompetent, og derfor ikke får muligheten til å si ja eller nei til en mulig verge. Vi har også erfaringer med at Statsforvalteren ikke engang gjør forsøk på å ha en samtale med den som har behov for verge, fordi vedkommende f.eks. mangler verbalt språk, eller har en kommunikasjonsform som færre forstår. I praksis er det altså mange som ikke får muligheten til å samtykke, eller ikke å samtykke til en verge. Disse har behov for et regelverk som sikrer at den som skal ivareta deres interesser, faktisk vet hva deres interesser er.

Kommentarer til kapittel 4.1 om mulige endringer i § 1

NFU ønsker å være tydelige på at vergemålsloven fremdeles ikke kan bli å anse som en beslutningsstøttelov selv om en hensikt om å tilby støtte lovfestes i § 1.

Når det er sagt, er vi positive til at det tydeliggjøres at et vergemål skal være til hjelp for den som har behov for verge, og ikke noe som fratar den enkelte selvbestemmelsesretten.

Kommentarer til kapittel 4.2 om endringer i terminologien

I høringsnotatet vurderer Departementet å bytte ut begrepene «verge» og «vergemål», men konkluderer med at disse er hensiktsmessige begreper, og at det er vanskelig å finne begreper som passer bedre.

Vi mener at all den tid dette ikke er en beslutningsstøttelov, er det riktig at begrepene som brukes heller ikke tilsier det.

Vi ønsker imidlertid å foreslå at man heller bruker begrepet «hjelpeverge», som i den gamle vergemålsloven. Betegnelsen for vergemål hvor vedkommende som hadde behov for verge beholdt den rettslige handleevnen fullt ut. Dette begrepet bærer med seg alle de språklige fordelene som ordet «verge» gjør, samtidig som det tydeliggjør at ordningen er ment som en støtte til den som trenger hjelp.

Ellers er vi positive til at terminologien i loven byttes ut med ord som fremhever selvbestemmelsesretten.

Kommentarer til kapittel 5.1 om et klarere skille mellom alminnelig vergemål og avgrensing i rettslig handleevne

Vi er positive til at departementet ønsker å skape et klarere skille mellom alminnelig vergemål og fratagelse av rettslig handleevne, og støtter opprettelsen av et eget kapittel i loven for å regulere fratagelse av rettslig handleevne.

Kommentarer til kapittel 5.2 om tilstandsvilkåret

Departementet foreslår i dette kapittelet et nytt tilstandsvilkår for å kunne få vergemål. NFU er prinsipielt uenig i at det skal finnes et tilstandsvilkår for vergemål. Vi mener at vergemål ikke skal knyttes til en funksjonsnedsettelse i seg selv, men heller til behovet for bistand til å ta avgjørelser og disponere midler. Det bør utarbeides objektive vilkår som reflekterer dette.

Departementet begrunner behovet for et tilstandsvilkår i ressursbruk, da det er mange som kan ha behov for den bistanden et vergemål gir, men at det ikke er ressurser nok til at alle kan få det. For det første, ønsker vi å bemerke at ved å endre vilkåret fra utviklingshemming til «funksjonsnedsettelse» er lovens virkeområde allerede utvidet fra rundt 1 %¹ av befolkningen til rundt 20 %² av befolkningen.

Vi tror for øvrig heller ikke at folk kommer til å renne ned dørene hos Statsforvalteren dersom vergemålsordningen utvides til å gjelde alle som har behov for det. Selv om vergemålsordningen er ment å være et positivt støttetiltak, så kan man ikke legge til grunn at dette er noe veldig mange ønsker. Dersom det utformes passende, objektive vilkår for ordningen, kommer den heller ikke til å omfatte flere enn de som har behov for, og ønsker, ordningen. Det er heller ikke gjort noen utredning på hvor mange dette kan gjelde, og om det faktisk er slik at det ikke finnes ressurser til det.

Departementet kommenterer i dette kapittelet også at sivilsamfunnet har gitt uttrykk for at termen «psykisk» er belastende. Vi ønsker å oppklare at det ikke er termen «psykisk» i seg selv som er belastende, men at når «psykisk» og «utviklingshemming» settes sammen fremstår det som om man har to diagnoser, og at personer med utviklingshemming på samme måte som andre har en psyke som er uavhengig av at de har en utviklingshemming.

Kommentarer til kapittel 6 om forvaltning av finansielle eiendeler

Vi er positive til at departementet foreslår å framheve at Statsforvalteren kun skal ta finansielle eiendeler til forvaltning dersom personen selv ønsker det.

Vi er derimot skeptiske til at Departementet legger til grunn at det bør være en presumpsjon for at en person som ønsker vergemål, også ønsker forvaltning gjennom Statsforvalteren sin tjeneste. Dette premisset stemmer ikke for de fleste av

¹ <https://naku.no/kunnskapsbanken/antall-personer-med-utviklingshemming>

² <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/begreper-kunnskapsgrunnlag/>

våre medlemmer. De fleste av våre medlemmer som har verge, har en nær pårørende som sin verge. De er som regel langt mer sannsynlig til å få disponert midlene sine i tråd med egne ønsker dersom de selv, sammen med vergen sin, får disponere over midlene, heller enn at det er Statsforvalteren som gjør det.

Departementet skriver også at det at Statsforvalteren forvalter finansielle eiendeler for personer som har verge som utgangspunkt er en integrert del av det å ha verge. Slik vi ser det, stemmer dette ikke over ens med målsetningen om at vergemål skal være et frivillig støttetiltak. Det å miste muligheten til å forvalte egen økonomi er et stort inngrep i selvbestemmelsesretten, og vi anser det som problematisk at det at du har behov for bistand til å ta avgjørelser i enkelte tilfeller, automatisk skal medføre at midlene dine skal forvaltes hos Statsforvalteren.

Også her er det relevant å trekke fram at vi ser mange tilfeller av at Statsforvalteren vurderer personer med utviklingshemming til å være «ikke samtykkekompetente». Dette innebærer at de ikke vil ha mulighet til å velge om Statsforvalteren skal forvalte pengene deres eller ikke. For våre medlemmer hadde en langt bedre løsning vært å snu utgangspunktet for bestemmelsen, slik at utgangspunktet blir at pengene forblir hos personen selv, men at Statsforvalteren kan forvalte midlene dersom personen ber om det.

I denne sammenheng ønsker vi også å knytte noen bemerkninger til bestemmelsen i § 36, hvor det skal hete at «[p]enger som skal forvaltes av vergen, skal settes på bankkonto i eierens navn, med mindre det er fastsatt at de skal forvaltes på annen måte». Vi mener at det ikke er riktig at det skal finnes en slik regel om hvordan pengene til en som har verge «skal» forvaltes – i et vergemål som har som hensikt å kun være et frivillig støttetiltak. Og hvordan stiller dette seg hvis vergens mandat kun gjelder personlige forhold, ikke økonomi?

Departementet foreslår også andre endringer i §§ 48 og 49. NFU mener det er nødvendig med en større gjennomgang av disse bestemmelsene, da de er tekniske vanskelige, og slik vi ser det, mangler sammenheng.

Det følger av § 48 at Statsforvalteren skal forvalte midlene til den som har verge, dersom personen selv ønsker det. Dette gjelder imidlertid ikke dersom noe annet følger av § 49. Av § 49 følger det at § 48 (1) og (2) ikke gjelder for finansielle eiendeler som utgjør et beløp som er lavere enn en grense som fastsettes i forskrift – i dag ligger denne grensen på 2G.

Dette medfører, slik vi leser ordlyden, at man ikke har muligheten til å samtykke til forvaltning hos Statsforvalteren for beløp som ligger under 2G, og at dersom Statsforvalteren mener det foreligger «særlige grunner» til det, skal disse midlene uansett tas til forvaltning. Dette selv om personen har sin rettslige handleevne i behold. Statsforvalteren har imidlertid ingen adgang til å ta midler over 2G til forvaltning dersom personen ikke selv ønsker det. Vi stiller oss undrende til at Statsforvalteren skal ha adgang til å forvalte midler under 2G mot personens vilje, men at dette ikke skal gjelde midler over 2G.

Videre, skal det ifølge § 49 (2) være slik at «Statsforvalteren kan unnlate å ta finansielle eiendeler til forvaltning dersom gode grunner taler for det og det fremstår

forsvarlig». Dette fremstår underlig i lys av at et vilkår for at Statsforvalteren skal kunne ta midler til forvaltning, er at personen har samtykket til det. Denne bestemmelsen får i så fall kun virkning for personer som er fratatt sin rettslige handleevne.

For oss fremstår det som om disse bestemmelsene ble etablert uten hensyn til frivillighet og selvbestemmelse, og at sammenhengen i regelverket nå blir svekket fordi departementet forsøker å legge til selvbestemmelse i regler som egentlig ikke er ment for det. Slike uoverensstemmelser i loven, slik vi leser dem, er grunnen til at vi ønsker at vergemålsloven skal erstattes, og at det skal innføres en ny lov hvor selvbestemmelse ligger til grunn for alle bestemmelsene.

Med vennlig hilsen,

Hedvig Ekberg
Generalsekretær

Inga Marie Tronsaune
Juridisk rådgiver